

Національна безпека держави

УДК 342.951:796.(477)

Ковалів Мирослав Володимирович

кандидат юридичних наук, професор

Львівський державний університет внутрішніх справ

Kovaliv Myroslav

PhD in Law, Professor

Lviv State University of Internal Affairs

ORCID: 0000-0002-9730-8401

Скриньковський Руслан Миколайович

кандидат економічних наук, професор

Львівський університет бізнесу та права

Skrynkovskyi Ruslan

PhD in Economics, Professor

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-2180-8055

Єсімов Сергій Сергійович

кандидат юридичних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Yesimov Serhii

PhD in Law, Associate Professor

Lviv State University of Internal Affairs

ORCID: 0000-0002-9327-0071

Козяр Роман Якович

кандидат юридичних наук

Управління Служби безпеки України в Рівненській області

Koziar Roman

PhD in Law

Office of the Security Service of Ukraine in Rivne region

ORCID: 0000-0001-9669-2758

Гудима Віталій Валерійович

кандидат юридичних наук

Управління Служби безпеки України у Львівській області

Hudyma Vitaliy

PhD in Law

Office of the Security Service of Ukraine in Lviv region

ORCID: 0000-0001-6708-3910

**ОХОРОННА ФУНКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

**THE PROTECTIVE FUNCTION OF THE UKRAINIAN STATE IN THE
CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION**

***Анотація.** У статті на підставі чинного законодавства розглянуто охоронну функцію Української держави в умовах воєнної експансії Російської Федерації, входження України в єдиний європейський економічний і політичний простір. Предметом дослідження є правові норми, що визначають охоронну функцію держави, чинне законодавство України та практику застосування; теоретичні проблеми охоронної функції держави. У роботі застосовувався діалектичний метод, що дозволив досліджувати охоронну функцію комплексно, у розвитку та у зв'язку з іншими явищами соціальної дійсності та структурно-правовий, порівняльно-правовий та формально-юридичний методи. Зазначено, що охоронна функція держави – це обумовлений її соціальним призначенням*

правовий вплив, спрямований на охорону найважливіших економічних, політичних, культурних, духовних, особистих та інших відносин. Охоронна функція забезпечує дію всіх загальносоціальних функцій держави. Ознаками функцій держави є: предметна діяльність держави в різних сферах життя; безпосередній зв'язок між сутністю держави та її соціальним призначенням, яка реалізується у вигляді відповідних функцій; спрямованість функцій держави на виконання конкретних завдань та досягнення тих або інших цілей; реалізація функцій здійснюється у певних формах та особливими методами, властивими державній владі. Аналізується значення охоронної функції держави у контексті захисту природного середовища, національної культури, що безпосередньо зв'язано з суверенітетом та захистом національних інтересів у контексті російської воєнної експансії в умовах окупації частини Донецької та Луганської області та Криму. Критикуються погляди на проблему обмеження суверенітету в умовах європейської інтеграції щодо охоронної функції держави представників російського наукового середовища. Також зроблено висновок, що Росія є державою-терористом і державою-спонсором тероризму, а її політичний режим – неонацистський за своєю суттю і практикою; Україна – демократична держава, яка діє в інтересах Українського народу, приєднується до Європейського Союзу у дуже короткій перспективі.

Ключові слова: європейська інтеграція, охоронна функція, Україна, експансія Російської Федерації, держава-терорист, держава-спонсор тероризму.

Summary. The article examines the protective function of the Ukrainian state in the conditions of the military expansion of the Russian Federation, Ukraine's entry into the single European economic and political space on the basis of current legislation. The subject of the research is the legal norms that

determine the protective function of the state, the current legislation of Ukraine and the practice of application; theoretical problems of the protective function of the state. The dialectical method was used in the work, which made it possible to investigate the protective function comprehensively, in development and in connection with other phenomena of social reality, and structural-legal, comparative-legal and formal-legal methods. It is noted that the protective function of the state is a legal influence determined by its social purpose, aimed at protecting the most important economic, political, cultural, spiritual, personal and other relations. The protective function ensures the operation of all general social functions of the state. Signs of the state's functions are: substantive activity of the state in various spheres of life; direct connection between the essence of the state and its social purpose, which is implemented in the form of relevant functions; orientation of the functions of the state to the performance of specific tasks and the achievement of certain goals; implementation of functions is carried out in certain forms and special methods characteristic of state power. The significance of the protective function of the state in the context of the protection of the natural environment, national culture, which is directly related to sovereignty and the protection of national interests in the context of Russian military expansion in the conditions of the occupation of parts of Donetsk and Luhansk regions and Crimea, is analyzed. Views on the problem of limiting sovereignty in the conditions of European integration regarding the protective function of the state of representatives of the Russian scientific environment are criticized. It was also concluded that Russia is a terrorist state and a state sponsor of terrorism, and its political regime is neo-Nazi in essence and practice; Ukraine is a democratic state, that acts in the interests of the Ukrainian people and will join the European Union in the very short term.

Key words: *European integration, security function, Ukraine, expansion of the Russian Federation, terrorist state, state sponsor of terrorism.*

Постановка проблеми. Функціональні властивості держави і права в умовах європейської інтеграції набувають все більшої актуальності та наукової популярності. Водночас подібні питання нерідко розглядаються в якості очевидних, що не вимагають аналітичного підходу. Не завжди звертається увага на те, що в даних умовах структура і зміст функцій держави зазнають помітних змін. Концептуальна модель реалізації охоронної функції держави на сучасному етапі не може вважатися системною, цілісною та науково обґрунтованою у відриві від аналізу факторів і закономірностей, обумовлених експансією Росії, з якими необхідно рахуватися. Розгляд особливостей реалізації охоронної функції держави має здійснюватися при одночасній постановці та вирішенні питань: сутності, телеології та змісту європейської інтеграції; соціального призначення держави в умовах її домінування; співвідношення юридичної та фактичної рівності учасників інтеграційних процесів. Розгляд цих проблем має здійснюватися на основі характеристики мети, завдань, структури та методів реалізації охоронної діяльності держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження проблем інтеграції та співпраці України з ЄС внесли вчені і практики: І. Бережнюк, С. Боротничек, А. Гальчинський, О. Корнієвський, В. Опришко, Н. Пирець, П. Пашко, В. Посельський, М. Тонєв, Є. Холстїніна, О. Дугїна, З. Бжезинський, О. Ледеяєва і С. Хантїнгтон. Дослідження інтеграційних процесів знайшли відображення у працях вчених: у галузі міжнародного права – П. Бірюкова, В. Кашина, Л. Полежарової, І. Петраша; в галузі європейського права – Л. Ентїна, Г. Толстопятенка, І. Селїгмана, П. Бейкера, Р. Дєрнберга, Дж. Пєппєра, Ж. Тускоза, Х. Люкоти, К. Джаннї, А. Фїліпа, К. Сїкера, В. Гаснера, К. Вогєля та їн. Охоронна функція в умовах інтеграції базується на суверенїтетї держави з тїєю особливїстю, що взаємодїя потребує визначення в цих умовах специфіки інтеграційного процесу та його узагальнення з позиції

юридичної науки і національної безпеки.

Мета статті. Метою статті є дослідження охоронної функції Української держави в сучасних умовах, в умовах європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні охоронні цілі і завдання, що розглядаються у зв'язку з загрозами інтересам українського суспільства, надає охоронній функції характер найважливішого засобу збереження суспільства та держави як певної органічної цілісності. Справа в тому, що в умовах експансії Росії (через збройну агресію, політико-дипломатичний тиск, економічне насилля тощо) спостерігається небезпечне розмивання не тільки національних, а й загальнолюдських цінностей, що здатне обернутися нівелюванням їх значення як основи гуманізації суспільства. З огляду на найтісніший зв'язок цінностей і мети, експансія Російської Федерації (точніше, її негативний потенціал) негативно, руйнівню впливає на визначення мети держави.

Цікавий той історичний факт, що у Росії були конституційно закріплені глобальні амбіції з перебудови світової системи – перемога соціалізму в усіх країнах (Конституція РРСФР 1918 року); світова радянська соціалістична республіка (Конституція СРСР 1924 року); програма Ліберально-демократичної партії Росії (правонаступниці аналогічної партії в СРСР) розглядає відновлення Росії в кордонах СРСР, а представники цієї партії перебувають у вищих законодавчих органах Російської Федерації з 1992 року.

Якщо в збереженні загальносвітових цінностей кожна держава може лише брати участь, доповнюючи колективні зусилля, то охорона інтересів суспільства, уособленням якого вона виступає, стає головним проявом соціального призначення. В умовах європейської інтеграції загальносвітові цінності схильні до деструктивних змін в меншій мірі, ніж внутрішньодержавні. У зв'язку з цим, національні інтереси повинні на рівних конкурувати із європейськими завданнями, і симетрично визначати

стратегію та тактику реалізації охоронної функції держави, утворюючи її ціннісно-сміслові підстави на сучасному етапі. Незважаючи на об'єктивну прогресивність цілого ряду закономірностей і процесів, європейська інтеграція все частіше ототожнюється з викликами, з якими Україна стикається, перш за все, в силу імперських амбіцій Росії. Аналіз деяких схем і механізмів вирішення регіональних міжнародних проблем змушує задатися питанням про те, чи не виступає ідея європейської інтеграції прикриттям, як визначає ряд російських авторів, для здійснення цілей, які в корені відрізняються від привабливих декларацій.

Необхідно серйозно поставитися до думки про реалізацію проєкту «русского мира» Росією, метою якого виступає виведення конфліктів у власному суспільстві зовні, перенесення їх на відносини з країнами пострадянського простору, включаючи Україну та країни, які не входили до Варшавського договору, але мали тоталітарний характер, щоб використовуючи їх можливості і ресурси, встановити свій світовий порядок. Сучасні російські дослідники з юридичної і економічної точки зору виправдовують втручання у внутрішні справи України та інших країн, з позиції російського погляду на роль Росії у світі, користуючись науковими розробками І. Ільїна, В. Лазарєва, О. Кутафіна щодо впливу європейської культури на розвиток суспільства. Звідси очевидно, що це є російський імперіалістичний підхід, який немає нічого спільного з наукою і розвитком суспільства.

Концепція охоронної функції держави, в тому числі її науково-ідеологічна та цільова складові, повинна відрізнити європейську інтеграцію, що має в своїй основі об'єктивну необхідність в колективному вирішенні наявних проблем, від штучної, нав'язаної апологетами ідеалів «російської цивілізації» на основі процесів економічного домінування сировинними ресурсами у межах старих (Співдружність Незалежних Держав) і нових (Євразійський Союз) об'єднань, не говорячи вже про типи

і рівні корупції чи підходи до боротьби з корупцією в різних сферах.

Головною метою охоронної функції повинна виступати безпека суспільства у всьому різноманітті її сторін. У даному випадку негативні чинники економічної і військової експансії Росії необхідно розглядати в якості зовнішніх джерел загроз безпеці. У доктрині «русского мира» (ідеології війни) лежить нехтування нормами міжнародного права, суверенітетом інших держав, правами і свободами громадян тощо, а також подається інформація, спрямованої на виправдання злочинів і злочинного характеру ідей та дій російського влади.

В умовах європейської інтеграції найбільш рельєфно проявляються властивості зовнішньої системності охоронної діяльності, тобто її здатності забезпечувати цілісність і розвиток системи (суспільства та держави) в умовах нестабільного зовнішнього середовища, яке, стаючи все більш агресивнішим, виявляє помітний вплив на розвиток суспільства, водночас не завжди ефективно, але позитивно.

Охоронна функція виступає необхідним елементом, певною підсистемою, забезпечуючи цілісність і поступальний розвиток суспільства. Якщо взяти до уваги положення сучасних теорій розвитку суспільства, економічний підтекст європейської інтеграції, то необхідно визнати, що європейська інтеграція неминуче спричинить зміни в надбудовних категоріях.

Найбільш вразливим стає суверенітет, в зв'язку з чим, діяльність держави щодо охорони суверенітету в умовах європейської інтеграції буде найбільш помітним і необхідним проявом її зовнішньої системності. Суверенітет – необхідна умова існування держави, гарант розвитку суспільства і особи, невід'ємна та необхідна константа в умовах європейської інтеграції.

На думку російських авторів останнє впливає на сутнісні характеристики держави, основним з яких виступає суверенітет. Саме він є

основним об'єктом негативного, руйнівного впливу і умовах європейської інтеграції, а його ослаблення та подальша модернізація, це необхідна умова стійкого розвитку країн Європейського Союзу. Ідея відмирання суверенітету стає засобом ідеологічного маніпулювання національною самосвідомістю в інтересах домінуючих регіональних суб'єктів міжнародних відносин [1, с. 370–371]. У даному випадку слід підтримати точку зору тих вчених, які критично оцінюють вищезазначений підхід і вважають, що пропозиція відмовитися від суверенітету рівнозначна відмові від принципу територіальної цілісності держави. Ніякі глобальні інтереси не можуть вести до заперечення верховенства державної влади на своїй території, території даної держави, від економічного, політичного, військового та іншого впливу ззовні, що повністю підтверджується установчими документами Європейського Союзу і практикою Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини.

Охорона суверенітету в контексті проблеми, що розглядається, набуває значення по відношенню до інших об'єктів державної охорони. Пасивність держави у охороні суверенітету істотно ускладнюють реалізацію інших охоронних завдань держави: охорону прав і свобод, духовності та культури, здоров'я і моральності, природи тощо.

Істотним фактором, з яким необхідно рахуватися при здійсненні охорони суверенітету, слід вважати ту обставину, що Україна – досить багата ресурсами країна, здатна забезпечити національні інтереси на основі свого власного геополітичного потенціалу.

Реалізація охоронної функції повинна будуватися на основі поєднання гнучкості та прагматичності міжнародної політики з непохитністю в охороні та захисту національних інтересів, забезпечення яких можливо тільки в умовах суверенної державності та економічної самодостатності. У даному випадку охоронна функція держави як би врівноважує тенденцію європейської поступливості держави та по

відношенню до держави стає функцією її самозбереження.

Кінцевим підсумком охоронного впливу держави є забезпечення цілісності держави як феномена. Завдання держави полягає не тільки в запобіганні та відображенні небезпеки, яка загрожує праву, але й в охороні та захисту безпосередньо самої країни. Збереження держави в умовах експансії Росії має особливе значення та сенс, так як втрата хоча би частини суверенітету створить умови, при яких європейська інтеграція стане не можливою. Цей аспект, насправді, є досить важливим.

У народів Європи цінність державності поєднується цінностями власності та свободи. З цієї причини ідеї про державу в Європейському Союзі динамічніші, ототожнюється з корпорацією публічного управління, організації, яка надає публічні послуги громадянському суспільству, це, як зазначає німецький дослідник К. Шмідт-Ассманн [2] дає змогу прийняття сукупності рішень і дій органами державної влади, які не суперечать національним інтересам і цінностям, не допускаючи деградацію особистості, руйнування суспільства і його політичної організації [2, с. 22–23].

З погляду значної більшості авторів, у Росії держава (відповідно, державна влада) відіграє особливу роль у визначенні долі російської цивілізації, є в силу певних чинників вищим джерелом єдності та порядку, вищим за права людини. Як зазначає О. Кутафін: «На жаль, – категорія прав людини все частіше використовується для того, щоб припадати у внутрішні справи інших країн. Активна пропаганда ідей про перевагу прав людини над суверенітетом держави призводить до обґрунтування можливості втручання іноземних держав у наші внутрішні справи» [3, с. 5]. У новітньому контексті: «Піднесення принципу пріоритету прав людини може виступати благодатним середовищем для ідеології егоїзму, сприяти недооцінці громадських інтересів» (мається на увазі російської національності) [1, с. 375]. Ці твердження, представлених у працях [1; 3], є

катастрофою російської юридичної науки, що спрямовані на виправдання імперіалістичних амбіцій і злочинного характеру ідей та дій Росії.

Охорона суверенітету тісно пов'язана з охороною прав і свобод людини, яка на сучасному етапі виступає центральним елементом і, мабуть, найгострішою проблемою в змісті охоронної функції в умовах європейської інтеграції України. Необхідно відзначити, що права та свободи набули характеру першочергової турботи держави не відразу.

В історичному аспекті, з погляду на радянське минуле, в міру класової поляризації суспільства права поступово зосередилися в руках економічно пануючого класу, в той час як обов'язки були покладені на представників інших класів. Це твердження у певній мірі відображає реальний стан російського суспільства, де панівна нація, експлуатуючи природні ресурси, які знаходяться на території проживання інших менш численних народів, усілякими методами підтримує концепцію особливості російської державності та відповідним чином пропонує різні сценарії експансії як у внутрішніх справах щодо Осетії, Татарстану або Чечні, так у зовнішніх щодо України, Грузії, Молдови та Сирії. Функція держави перетворюється на протилежність – деструктивну функцію.

Багато принципів прав людини, такі як невідчужуваність, рівність і загальність, державні гарантії, на ранніх етапах не були сформовані і стали результатом тривалого, повного драматизму історичного розвитку. За своїм лідерством в ієрархії правових цінностей права та свободи людини багато в чому зобов'язані ліберальним ідеям, що вплинули на розвиток політичної та правової системи України завдяки євроатлантичним інтеграційним процесам.

В умовах експансії Росії щодо України виникає проблема зіткнення ідеї національно-державної ідентичності та суверенітету з правами людини на території анексованого українського Криму та окупованої частини Донецької і Луганської областей Росією. У Росії суверенітет України не

поважають. Вважають, що суверенітет держави не дуже важливий, а коли справа доходить до суверенітету, наприклад, Криму, це пропагується, свідчить про неоднозначність. Водночас російське суспільство не відкидає цих протиріч, сприймає оточуючий світ ворожим, а також не усвідомлює і не бачить усієї жорстокості російської влади по відношенню до свого ж народу.

До проблем охорони суверенітету, прав і свобод людини тісно примикаються питання, пов'язані зі збереженням культурної спадщини народу. У такому контексті необхідно говорити про духовно-культурний суверенітет країни та про національні культурні права (як індивідуальні, так і колективні).

Деякими російськими авторами зазначений вище підхід до прав людини розглядається як форма тоталітаризму. У ХХІ ст. занепокоєння викликає те, що не можливо реанімувати комуністичний режим, а нові, приховані варіанти контролю над суспільною свідомістю здатні нівелювати всю гаму суспільних явищ і знищити духовну складову кожної нації. Проблема прав і свобод людини може розглядатися в площині правової культури суспільства. Орієнтація сучасного суспільства на всебічну лібералізацію соціальних зв'язків веде до гуманізації людського буття та в кінцевому підсумку до поєднання інтересів особи і інтересів суспільства, що характерно до європейського підходу до даної проблеми.

Тут одним з ключових моментів виступає загроза виникнення пострадянської людини, для якої ідеали «русского мира» у контексті мови спілкування є визначальними. Визначити специфіку її духовного світу можна як тотальну впевненість у перевазі радянської російськомовної культури над іншими культурними утвореннями. Тому зіткнення радянських і традиційних національних установок неминуче буде загострювати проблему вибору справжньої, істинної мети життя людини.

Охорона культури, збереження культурної спадщини може та

повинно претендувати на статус підфункції в структурі охоронної функції Української держави в умовах експансії Росії.

Поряд з безперечною цивілізаційною тенденцією, що виражається в можливості залучення до загальносвітових цінностей, слід звернути увагу на одну парадоксальну думку. Справа в тому, що процеси деформації культурних цінностей і традицій в умовах військової експансії відбуваються більш рельєфно, помітно випереджаючи освоєння світової культури.

У даному випадку доцільно пам'ятати про те, що самоусунення від виконання охоронних завдань в духовно-культурній сфері, як правило, веде до деструктивних, згубних наслідків, що підриває основи державності. Для держави та суспільства виникає потенційна, а потім реальна загроза втрати здатності самозбереження. У національній свідомості поступово утверджується переконаність в тому, що політичні, економічні та юридичні технології виявляються безсилими перед виникаючими проблемами, і тільки культура має невичерпний потенціал для їх вирішення, а культурна політика є знаряддям пом'якшення наявних конфліктів.

Роль держави, державно-правового регулювання в духовно-культурній сфері починає змінюватися. Національна економічна стратегія на період до 2030 року та Стратегія національної безпеки України визначили головним пріоритетом у змісті охоронної функції – визнання першорядної ролі культури для відродження і збереження культурно-моральних цінностей, зміцнення духовної єдності багатонаціонального народу України, опанування європейськими та світовими культурними цінностями [4; 5].

Будучи офіційно визнаною системою стратегічних пріоритетів, цілей і заходів у сфері внутрішньої та зовнішньої політики, Стратегія національної безпеки України забезпечує довгострокову перспективу

реалізації охоронної функції в духовно-культурній сфері в умовах експансії Росії.

Визначення мети у сфері охорони культурної спадщини має ґрунтуватися на усвідомленні того, що в умовах постійного впливу російських засобів масової інформації на культурний суверенітет держави стає все більш вразливим і ця тенденція в умовах ведення інформаційної війни тільки посилюється. Чим очевидніше фіктивність культурного суверенітету, тим активніше висуваються претензії на володіння ним. Культура є тим, що лежало в основі створення національних держав, а відсутність її може привести до їх руйнування. Нині держава та громадяни України зобов'язані зберегти, примножити та передати майбутнім поколінням свій історичний спадок.

Зміст охорони навколишнього середовища в умовах експансії Росії обумовлено тим, що, незважаючи на міжнародну одностайність в необхідності реалізації охоронних завдань, заходів, що вживаються державами колективно і поодиночі щодо їх вирішення, не призводять до кардинального покращення стану природи у зоні бойових дій, на окупованих територіях і в Криму.

Екологічна функція одна з тих, яка в найбільшій мірі відчуває вплив техногенних чинників. Екологічна безпека не без підстав розглядається як фактор впливу на розвиток міжнародних відносин у XXI ст., а процес міжнародно-правового регулювання відносин у сфері охорони навколишнього середовища визнається частиною більш складного процесу – управління міжнародними відносинами. Дотримання стандартів якості навколишнього середовища стає одним з ключових параметрів конкурентоспроможності держав, які формуються в контексті європейської інтеграції.

У Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» зазначено, що

належна якість навколишнього середовища повинна бути законодавчо закріплена як необхідний елемент соціальних стандартів життя в країні [6].

Міжнародне управління, здійснюване в першу чергу європейськими державами, не вирішить всіх питань в екологічній сфері, але в будь-якому випадку, ми зобов'язані зробити все, щоб вплив людини на природу було менш збитковим, ощадним. Навколишнє середовище одночасно створює можливості та перешкоди для економічного зростання і соціального благополуччя. Об'єднання зусиль різних суб'єктів на основі норм міжнародного права зумовлює необхідність створення системи міжнародної охорони навколишнього середовища на окупованих територіях і в Криму.

Україна, зокрема, виступає за розширення міжнародного співробітництва в цілях забезпечення екологічної безпеки, визначаючи в якості пріоритетів подальші розробки науково обґрунтованих підходів до збереження природного середовища та нарощування взаємодії з усіма державами світу з питань її охорони для забезпечення сталого розвитку нинішнього і майбутніх поколінь. Це знайшло відображення у Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року [7].

Успішне вирішення важливих охоронних завдань у сфері екології в сучасних умовах вимагає участі кожної держави, нехай з урахуванням потенціалу, що істотно відрізняється, яким вони володіють. Для держави екологічна сфера є особливо важливим об'єктом впливу. Природокористування є однією зі сфер життя суспільства, де необхідність розробки нових концептуальних підходів до функцій держави та вироблення дієвого механізму їх реалізації при переході до сталого розвитку, заявляє про себе особливо гостро. Межі охоронної діяльності держави в екологічній сфері суттєво збільшуються, причому головним чином під впливом факторів техногенного характеру.

Екологічна безпека сама по собі є спільною безпекою, бо її

міжнародна та національні складові стали нерозривними. Без узгоджених дій держав на основі міжнародної програми з оздоровлення навколишнього середовища не обійтися. Однак, це питання у повному обсязі не можливо вирішити без повернення під юрисдикцію України Криму, частини території Донецької та Луганської областей.

Діяльність держави щодо рішення охоронних завдань у сфері екології повинна ґрунтуватися на ідеї збереження природних ресурсів для нинішнього та майбутнього розвитку. Проблеми збереження сприятливого навколишнього середовища і сталого використання ресурсів тісно пов'язані з соціальними вимогами, демографічними процесами тощо.

Необхідно також постійно мати на увазі, що природні ресурси України є унікальними і в умовах погіршення регіонального екологічного стану, будуть предметом політичних амбіцій ззовні. Проблеми охорони навколишнього середовища неминуче пов'язані із зіткненням інтересів України, Європейського Союзу та Росії. У контексті російської експансії одним з принципів охоронної діяльності у сфері екології має стати пріоритет профілактичних (попереджувальних) заходів перед заходами, спрямованими на боротьбу з екологічними проблемами.

Використання структурного підходу до дослідження особливостей реалізації охоронної функції в умовах російської експансії дозволяють зробити деякі висновки. По-перше, розглянуті вище структурні елементи (підфункції) охоронної функції, їх зміст, характер взаємозв'язку, співвідношення в умовах інтенсифікації експансії Росії щодо України не можуть розглядатися в якості постійних величин. Безперервний та поступальний розвиток Української держави, посилення тенденцій європейської інтеграції, розвиток національної економіки та світова конкуренція завжди будуть виступати в якості факторів та закономірностей, що впливають на структурну організацію охоронної функції держави та на її зміст. Закономірним і зрозумілим слід вважати

формування нових пріоритетних об'єктів і напрямів в структурі охоронної функції держави в залежності від непередбачуваних чинників, які впливають на розвиток суспільства.

По-друге, кожен з елементів структури охоронної функції в умовах експансії Росії характеризується наявністю прямих і зворотних зв'язків, є проявом взаємних переходів з одного якісного стану в інший. Це обумовлено системністю процесів європейської інтеграції та метою охоронної функції – зберегти державу, її суверенітет і його складові (політичну систему, культуру, економіку, природні ресурси тощо). Ця мета виступає по відношенню до даної функції як змістовна.

Все це, разом узятє, можна охопити поняттям національної безпеки, яка, з одного боку, цементує охоронну функцію, а з іншого боку, знаходить конкретне, галузеве втілення в кожному з її елементів, і в умовах експансії Росії наповнюється особливим змістом.

Зазначені обставини істотно впливають на методи реалізації охоронної функції держави. Розглядаючи особливості правового регулювання в умовах збройної агресії, війни Російської Федерації проти України доцільно звернути увагу на наступні обставини:

- намітилась зміна балансу використовуваних методів регулювання, держава посилила регулювання окремих секторів;
- посилилось використання охоронних і компенсаторних функцій законодавства, спрямованих на гарантування соціально-економічних прав громадян.

Різноманіття та комплексний характер сфер, охоплених процесами європейської інтеграції обумовлюють особливості реалізації охоронної функції держави, це не єдина обставина, що заслуговує на увагу. Експансія Росії впливає на методи реалізації функцій держави. У цих умовах головними методами здійснення державної влади (функцій держави) виступають переконання і примус, а їх комбінації та співвідношення в

реалізації охоронної функції багато в чому обумовлені цілями та завданнями держави, соціально-політичними умовами, в тому числі, які породжуються процесами економічного тиску з боку Росії.

В умовах експансії Росії доводиться вирішувати непросте питання про відповідність обсягу державного примусу неухильно зростаючій кількості ситуацій (сепаратизм і породжений ним тероризм, транснаціональна злочинність, яка перетворюється у фактор політичного тиску тощо), об'єктивно вимагають його використання. Політизація регіональної злочинності стає реальною ознакою російської експансії щодо України. Криміногенність російської експансії набагато перевищує антикриміногенний потенціал регіональних міжнародних організацій, створених на пострадянському просторі.

Міцні правова та наукова основи державного примусу для захисту особи, суспільства та держави від негативних проявів російської експансії виступають однією з гарантій ефективності реалізації охоронної функції. Обсяг примусу повинен бути абсолютно адекватним негативним проявам, протистояти яким можливо тільки при використанні засобів державного примусу.

Досвід розвитку держав пострадянського простору переконливо свідчать про те, що все більше країн, вступаючи на шлях реформування суспільства, використовують інструментальні компоненти європейської культури. Країни відмовляються реформувати політичні та правові інститути, копіюючи російські зразки і не схильні відмовлятися від своєї власної культури, національних традицій в політиці та праві.

Твердження про єдність «русского мира» означає розвиток на підставі моделі, яка доганяє. Вірменія, Молдова, наприклад, не збираються стати частиною Росії, не вважають, що вони повинні імітувати «русский мир» до такої міри, щоб відмовитися від своєї культури. Російський вектор розвитку сьогодні – це лише засвоєння окремих, потрібних іншим,

елементів економіки, політики, освіти, культури тощо.

Національна модель реформування орієнтована на передовий досвід, який не обов'язково йде тільки з Європейського Союзу. Успіхи в рішенні охоронних завдань в державах Співдружності Націй (англ. Commonwealth of Nations) дозволяють поставити під сумнів тотальність, неминучість і відсутність альтернативи російській моделі та підштовхують до критичного аналізу можливостей використання охоронного досвіду, заснованого на пріоритеті загального над приватним в умовах військової експансії Росії.

Надмірний інтерес і політична турбота ряду проросійських міжнародних організацій (СНД, Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ) «Ташкентський пакт», хоча Узбекистан вийшов з організації) про стан справ в Україні перетворюються в інструмент втручання, що обертається для держави політичними і економічними витратами. На дану обставину звернув увагу глава держави у своєму Посланні Верховній Раді України в 2021 році, вказавши на неприпустимість втручання у внутрішні справи України [8].

У травні 2022 року був прийнятий Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [9], в якому зазначено, що Російська Федерація є державою-терористом, однією з цілей політичного режиму якої є геноцид Українського народу, вдається до масових вбивств та воєнних злочинів в Україні [9–11], а «політичний режим Російської Федерації є нацистським за своєю суттю і практикою та ідеологічно наслідує націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарний режим» [9].

Європейський парламент та міжнародні організації підтримали визнання Росії державою-терористом, у різних формах прояву. Водночас

немає сумніву у тому, що Росія є також державою-спонсором тероризму за її дії в Чечні, Грузії, Сирії та Україні [11; 12]. Більшість європейців (65 %) вважають, що Україна має бути прийнята до ЄС у найближчі роки [13], а вступ до Євросоюзу підтримують 91 % українців [14].

Висновки. Аналіз сутнісних властивостей сучасної держави та її функцій має супроводжуватися усвідомленням того факту, що економічні, правові, політичні, інформаційні, екологічні та інші процеси створення єдиного європейського економічного простору переступили національні кордони держави, випередивши теоретичне осмислення викликаних ними наслідків.

На думку російських авторів, держава як спосіб існування суспільства в даних умовах поступиться місцем новій формі – європейській інтеграційній моделі зі значно меншими повноваженнями. Однак, досвід Великої Британії спростовує подібні погляди. Ідея, виношувана радянськими і російськими офіційними та науковими колами щодо відмирання держави, в умовах європейської інтеграції не втілилася в дійсність. Більш того, опинившись віч-на-віч з новими і більш серйозними викликами сьогодення і майбутнього, Українська держава набуває все більш складні форми, зміст і розвитку. Є підстави вважати, що ця тенденція виявиться досить стійкою.

Військова експансія, яка здійснюється Росією через збройну агресію, політико-дипломатичний тиск, економічне насилля тощо, для України є детермінантою та каталізатором процесу економічної та військової інтеграції з Європейським Союзом і НАТО. Цей процес знаходиться в стадії реалізації, питання буде вирішено позитивно. Якщо взяти до уваги той факт, що ідеї правлять світом і мають властивість матеріалізуватися, то цілком можливо, що ці прагнення отримають відчутні форми. Закономірності та форми прояву європейської інтеграції не виступають в якості підстав обмеження державного суверенітету, особливо у сфері

національної безпеки. Держава – єдиний і найбільш ефективний соціально-політичний інститут, здатний ефективно протистояти негативним проявам і загрозам безпеці України, обумовлених прагненням Росії відродити світовий центр політичного впливу в Російській Федерації, на основі досвіду радянської комуністичної імперії, через війну Росії проти України.

Верховна Рада України визнала Росію державою-терористом, а її політичний режим – неонацистським за своєю суттю і практикою. Водночас немає сумніву у тому, що Російська Федерація є також державою-спонсором тероризму, у різних формах прояву. Більшість європейців підтримують приєднання України до ЄС у найближчі роки, а українці вірять, що Україна приєднається до Європейського Союзу у дуже короткій перспективі.

Література

1. Пожарский Д. В. *Охранительная функция государства (теоретико-методологические проблемы)*: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01. Москва: Академия управления МВД России, 2015. 417 с.
2. Шмідт-Ассманн Е. *Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права*. 2-ге вид., перероблене та доповнене / Пер. з нім. Г. Рижков, І. Сойко, А. Баканов; відп. ред. О. Сироїд. Київ: К.І.С., 2009. 552 с.
3. Кутафин О. Е. Современное состояние и перспективы развития науки конституционного права Российской Федерации // *Государство и право на рубеже веков*: материалы Всероссийской конференции. Москва: Изд-во ИГиП РАН, 2000. С. 3–6.
4. *Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року*: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>

(дата доступу: 22.03.2023).

5. *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»:* Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата доступу: 22.03.2023).
6. *Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року:* Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата доступу: 22.03.2023).
7. *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року:* Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата доступу: 22.03.2023).
8. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України // *Національний інститут стратегічних досліджень*, 14.12.2021 р. doi: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2021.24>
9. *Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну:* Закон України 22.05.2022 р. № 2265-IX (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (дата доступу: 22.03.2023).
10. Скриньковський Р. М., Цюх С. І., Процевят О. С., Тиркало Ю. Є., Горбонос Ф. В. Тенденції і проблеми у сфері будівництва України в умовах війни // *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2022. № 7(63). С. 63–71. doi:

<https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-7-8146>

11. Скриньковський Р. М., Горбонос Ф. В., Цюх С. І., Хмиз М. В., Процевят О. С., Князь С. В. Тенденції і питання продовольчої безпеки України в умовах війни // *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2022. № 8(64). С. 38–48. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-8-8196>
12. Балачук І. Сенат США схвалив резолюцію з закликом оголосити Росію спонсором тероризму // *Матеріали інтернет-видання «Українська правда»*. 28.07.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/28/7360662/> (дата доступу: 22.03.2023).
13. Більшість європейців підтримують приєднання України до ЄС у найближчі роки // *Матеріали інтернет-видання «Укрінформ»*. 22.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3686031-bilsist-evropejcv-pidtrimuut-priednanna-ukraini-do-es-u-najblizci-roki.html> (дата доступу: 22.03.2023).
14. Вступ до Євросоюзу підтримують 91 % українців // *Матеріали інтернет-видання «Укрінформ»*. 05.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3449440-vstup-do-evrosouzu-pidtrimuut-91-ukrainciv.html> (дата доступу: 22.03.2023).

References

1. Pozharskiy D. V. *Okhranitel'naya funktsiya gosudarstva (teoretiko-metodologicheskie problemy)*: dis. ... d-ra yurid. nauk: spets. 12.00.01. Moskva: Akademiya upravleniya MVD Rossii, 2015. 417 s.
2. Shmidt-Assmann Ye. *Zagalne administrativne pravo yak ideya vregulyuvannya: osnovni zasady ta zavdannya sistematiki administrativnogo prava*. 2-ge vid., pereroblene ta dopovnene / Per. z nim. G. Rizhkov, I. Soyko, A. Bakanov; vidp. red. O. Siroïd. Kiïv: K.I.S., 2009.

552 s.

3. Kutafin O. Ye. *Sovremennoe sostoyanie i perspektivy razvitiya nauki konstitutsionnogo prava Rossiyskoy Federatsii // Gosudarstvo i pravo na rubezhe vekov: materialy Vserossiyskoy konferentsii*. Moskva: Izd-vo IGI P RAN, 2000. S. 3–6.
4. *Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku*: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 r. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (data dostupu: 22.03.2023).
5. *Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 r. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (data dostupu: 22.03.2023).
6. *Pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku*: Zakon Ukrainy vid 28.02.2019 r. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (data dostupu: 22.03.2023).
7. *Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku*: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 r. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (data dostupu: 01.03.2023).
8. *Analychna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy // Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, 14.12.2021 r. doi: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2021.24>
9. *Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symboliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsystskoho totalitarnoho*

- rezhymu v Ukrainu: Zakon Ukrainy 22.05.2022 r. № 2265-IX (iz zminamy i dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (data dostupu: 22.03.2023).
10. Skrynkovskyy R. M., Tsiukh S. I., Protseviat O. S., Tyrkalo Yu. Ye., Horbonos F. V. Tendentsii i problemy u sferi budivnytstva Ukrainy v umovakh viiny // *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Serii: «Ekonomichni nauky»*. 2022. № 7(63). S. 63–71. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-7-8146>
 11. Skrynkovskyy R. M., Horbonos F. V., Tsiukh S. I., Khmyz M. V., Protseviat O. S., Kniaz S. V. Tendentsii i pytannia prodovolchoi bezpeky Ukrainy v umovakh viiny // *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Serii: «Ekonomichni nauky»*. 2022. № 8(64). S. 38–48. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-8-8196>
 12. Balachuk I. Senat SShA skhvalyv rezoliutsiiu z zaklykom oholosyty Rosiiu sponsorom teroryzmu // *Materialy internet-vydannia «Ukrainska pravda»*. 28.07.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/28/7360662/> (data dostupu: 22.03.2023).
 13. Bilshist yevropeitsiv pidtrymuiut pryiednannia Ukrainy do YeS u naiblyzhchi roky // *Materialy internet-vydannia «Ukrinform»*. 22.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3686031-bilsist-evropejciv-pidtrimuut-priednanna-ukraini-do-es-u-najblizci-roki.html> (data dostupu: 22.03.2023).
 14. Vstup do Yevrosoiuzu pidtrymuiut 91 % ukraintsiv // *Materialy internet-vydannia «Ukrinform»*. 05.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3449440-vstup-do-evrosouzu-pidtrimuut-91-ukrainciv.html> (data dostupu: 22.03.2023).